

TEMES GIRONINS

Sebastià BARTINA

El carrer de la Força

És típica a Girona la pujada de la Força. Cau a la part antiga de la ciutat com un nexa vital llunyà entre el riu i la plana, d'una banda, i el turó que fou nucli de l'antiga població, de l'altra. Dalt, han estat alçades les catedrals, en evolució superativa, al llarg del temps. Prop, hi ha Sant Feliu i una part desapareguda del primitiu nucli urbà.

Fins ara la Força és el camí més dreturer per a pujar des de baix fins a la Girona alta, la de la Catedral. El carrer, reliscós i estret, empedrat amb llombardons quasi foguers, té un desnivell accentuat, perícia d'antics conductors, paciència de calmosos i escola de gironins que de petits aprenen a pujar alt. No fa pas gaire s'hi veien passar scvint carruatges amb tracció de sang. I sempre era un espectacle. Quan començava l'empit, a l'arrel de la pujada, espetegaven els fuets acompanyats de crits inarticulats, i l'empenta inicial donava impuls a unes peülles ferrades que feien espurnejar les pedres. Si el tronc era llarg, els tirants eren tensos com si s'anessin a rompre, i era obligat de refugiar-se als portals de les cases per a deixar pas.

De petits, ens deien que li venia el nom, de la força que s'hi vol per pujar-lo, aquest carrer. Però ara veig que el seu origen onomàstic és ben diferent.

Els textos medievals tenen abundosament en el lèxic comú i ordinari la paraula «força», però en un sentit que demana l'època.

La Crònica de Jaume I diu: «Tolguem-li cent trenta forces, entre torres i castells» (1); és a dir, «li prenguérem cent trenta places fortes, entre torres i castells».

Ramon Llull, el pare del llenguatge erudit català, té: «Los cavallers veem que fant castells i forces en los auts [alts] munts, per tal que si son vensuts ni [o] sobrats en los plans, que fugen [fugin] en los munts» (2). El testimoni de Llull ens confirma el fet que els llocs alts són els prcpis per fer forces, com a Girona.

Pere IV té: «Que no combatessin llocs ne forces algunes dels dits regnes» (3).

Francesc de Borja Moll, en el monumental Diccionari Català - Valencià - Balear, que recull aquestes dades, posa sintetitzant: «8.ª [accepció de la paraula força]. Fortalesa; edifici fortificat, destinat a la defensa d'una plaça, d'un territori, etc.» (4).

Ultra aquests exemples, ben clars, n'hi ha molts d'altres del mateix temps medieval. Els llibres de cavalleries són explícits, com en aquest pasatge, on el context suposa castells, torres de defensa i planejament de batalles:

«Un dia Tirant dix al Cabdillo:

— Senyor, ¿pendríeu plaer jo tragués al Rei, vostre senyor, del castell, e el vos portàs ací o en alguna altra força on estigués en lloc més segur?

Respòs lo Cabdillo:

— Si tu a mi feies aqueix tan gran servir, e ma nora ab son esposat que jo els tingués a ma volentat, de tots mos béns te faria senyor...» (5).

Ningú no ha expressat més bé, amb tan breus mots, què era i com la Força Vella de Girona que l'historiador Santiago Sobrequés en parlar de la fortificació de la vella acrópolis de la ciutat, del recinte amurallat de la Força: «Aquest clos, coincidint amb l'antic emplaçament romà, era un triangle d'un perímetre de vuit-cents metres, que culminava en la seva part més alta en la Torre Gironella, fortificació que informava el vèrtex oriental del triangle. Els altres dos vèrtexs eren el portal de Sobreportes, pel costat del Nord, i l'actual entrada del carrer que ara es diu de la Força (i llavors de Sant Llorenç) per la banda de migdia. Aquest darrer sector ha estat el més desfigurat per la urbanització posterior. Llavors, el portal que hi havia en l'actual emplaçament de l'entrada meridional del carrer de la Força, dit el portal del Call, estava flanquejat per dues grans fortificacions o castells: el de Requesens, a l'esquerra, és a dir, cap a les Ballesteries, que servia de presó, i l'enorme castell de Cabrera, a l'Est.»

«Les muralles eren molt velles (ja llavors en deien el **mur vell**, la **força vella**), romanes, a vegades sobre fonaments ibèrics, completades en l'època comtal i en els segles posteriors... La resta de la Força l'ocupaven la Seu, el Palau del Bisbe, la Pia Almoina, i altres dependències eclesiàstiques. Dintre la Força residien, doncs, el Bisbe, els seus servidors i molts dels canonges i altres clergues. En total, només uns 300 dels 5.000 habitants que tenia la ciutat, residien a la Força el 1462» (6).

Girona ha estat al llarg dels segles una ciutat murada, posada en un enclau excepcional de geografies i cultures, construïda sobre **roca i corrents d'aigua que la feren inexpugnable** durant molt de temps i configuraren la seva existència i evolució. El carrer de la Força recorda encara amb el seu nom una època, quan una nova ciutat neixia estesa per la riba de l'Onyar i tenia encara com a lloc segur de defensa en casos de perill la ciutadella o força. El camí per a carruatges que hi pujava més dreturer era el Carrer de la Força. Els noms de llocs serveixen sovint un secret que pot dir molt de la nostra història.

NOTES

1. JAUME I, *Crònica* 21.
2. R. LLULL, *Llibre de Contemplació en Déu* 112, 22.
3. PERE IV, *Crònica* 379.

4. F. DE B. MOLL, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, 5 (Palma de Mallorca 1953) 973.
5. J. MARTORELL, *Tirant lo Blanc*, edició de M. de Riquer, vol. II (Barcelona 1969) 255.
6. S. SOBREQUES I VIDAL, *El setge de la Força de Girona en 1462*, Episodis de la Història 30 (Barcelona 1962) 15-16.

Forta sobre les aigües

Sebastià BARTINA

Girona, 14.IV.1971

El gris brancam, pels volts de la Devesa,
fa un to somort, a la vora del riu.
Plana una blanca gavina perduda
dessota els ponts, al proper Montjuïc.
L'aigua blaveja a la llum argentada
i el Ter sorrenc s'esllavissa tranquil.
Entre fileres de plàtans immòbils
lluen secrets d'aviors i destins.
La Catedral, afaçanada i clara,
té l'un dels campanars amb casc altiu,
i l'altre, al seu costat, volum perfecte,
Es joia ultrapassada a nous dissenys.
L'esbós basilical sotmès revifa
l'alè truncat al cel, a Sant Feliu.
Les velles pedres, xopes d'enyorances,
vetllen somnis pregons a Sant Narcís.
Girona, — Roca, Torre i Plaça forta —,
dominant indomada sobre els rius.
El corrent estranger, a dolls simpàtics,
daura l'asfalt amb ritmes d'argent viu.
La via s'estirassa, en pretensades
piles informes d'un retard pensil.
Veig, assegut vora l'aigua, Girona,
quan pels tres rius aleteja la nit,
que, més enllà i per damunt les muralles,
t'esclata el cor a un futur d'infinits.